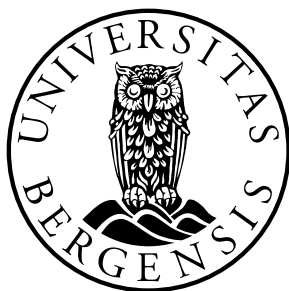

ARBEIDSNOTAT

No. 04/20

SIGVE TJØTTA

AKADEMISK VASKING AV
GRØNN POLITIKK

Institutt for økonomi
UNIVERSITETET I BERGEN

AKADEMISK VASKING AV GRØNN POLITIKK

Sigve Tjøtta

Professor i samfunnsøkonomi, UiB

24 sept. 2020

BAKGRUNN

Min kommentarartikkel *Nei til politisering av norske universiteter* publisert i Samfunnsøkonomen nr. 3, 2020, tok utgangspunkt i at det skjer en politisering av norske universiteter. Som eksempler på politiseringen av universitetene nevnte jeg hvordan universitetene både i undervisning og forskning skal bidra til å nå FNs bærekraftsmål, at i NFR-søknader pålegges eller oppfordres søkerne til å beskrive hvordan forskningen kan påvirke bærekraftsmålene og at i forslaget til ny universitetslov skal en målsetting for universitetene være å bidra til en miljømessig, sosial og økonomisk bærekraftig utvikling. Et annet eksempel var opprettelse av sentra som CICERO Senter for klimaforskning som har som målsetting å «fremskaffe kunnskap som kan bidra til å redusere klimaproblem».

Det er legitimt at politikere styrer akademia i en retning som støtter opp mot en bestemt politisk agenda. Men styringen kommer med en kostnad. Den leder til selvsensur, stigmatisering og utfrysing av akademikere som utfordrer den politisk agenda. Noe som igjen innskrenker rommet for innovative tenking som er nødvendig for et produktivt akademia som har som formål å søke sannhet og kunnskap.

Forsker Asbjørn Aaheim fra CICERO kommenterte i Samfunnsøkonomen nr. 4, 2020 mitt opprinnelig innlegg. Han deler langt på vei min bekymring for politisering av akademia, men har innvendinger.

DEN SYNLIGE HÅND

Aaheims bekymring er relatert til føringer knyttet til finansiering av sentra som CICERO. Hans bekymring går spesielt på at forskningen skal være brukerrettet og at brukerne skal ha aktive roller i forskningsprosjekter.

Så lenge CICERO har en politisk agenda som et mål er det rimelig å forvente at de som betaler CICERO forventer at forskningen nettopp skal gjør det. På samme måte som bakeren naturligvis må ta innover seg hvilke brød kundene ønsker seg, vil en forskningsorganisasjon som har som formål å løse et spesifikt samfunnsproblem, måtte forvente at oppdragsgiverne vil ha en hånd på rattet i forslag til løsning av problemet.

Men jeg kan skjønne Aaheims bekymringer. Forskere som er flasket opp med at forskningens mål er å søke sannhet og kunnskap, kan bli bekymret, og kanskje også frustrert, når de møter oppdragsgivere som tror de vet best hvordan dette spesifikke samfunnsproblemet skal løses. I sine egne øyner er naturligvis forskerne med sin fagkompetanse eksperter i å løse dette spesifikke samfunnsproblemet; det var jo nettopp i sine roller som eksperter at de ble tildelt oppdraget i første omgang.

DEN USYNLIGE HÅND

Jeg forstår Aaheim slik at han *ikke* bekymrer seg for at CICEROs politiske agenda *i seg selv* skal gå utover søken etter sannhet og kunnskap.

Jeg er uenig; det er det som er bekymringen min.

Mitt argument er at akademiske organisasjoner med en politisk agenda som mål vil, via en usynlig hånd, gå utover søken etter sannhet og kunnskap. Dette skjer selv om det ikke er intensjonen til forskerne som arbeider der.

Argumentasjonen min bygger på Adam Smiths moralteori som er en teori om *hvordan* vi moralsk dømmer hverandre og oss selv (Smith 1759). Siden moralsk bedømmelse er bedømmelse av oppførsel og karakter og disse påvirkes av moralsk bedømmelse, er det ikke noe skarpt skille mellom en teori om moralsk bedømmelse og en teori om oppførsel.

Det grunnleggende premiss i Smiths moralteori er at vi bryr oss om hva andre tenker om oss. Vi søker derfor sosial harmoni med de rundt oss og streber etter å unngå disharmoni. Ut av prosessene med moralsk fordømmelse eller moralsk aksept på vår oppførsel dannes og utvikles det moralske regler. Her bruker jeg ordene «moralske regler» bredt: oppførselsregler, verdier, normer, ytringskultur, akademisk etos, etc.

Moralske regler variere over tid, mellom samfunn og mellom organisasjoner. I organisasjoner utvikles det moralske regler som støtter opp om målet til organisasjonen. I et sykehus med mål å helbrede og lindre syke utvikles det moralske regler som støtter opp om å nå det målet. I et akademia med mål om å søke sannhet og kunnskap vokser det frem moralske regler som støtter opp om det. I politiske partier og organisasjoner med politiske agenda vokser det frem moralske regler som støtter opp om å realisere målene.

I forskningsorganisasjoner med en politisk agenda som mål, vil det utvikles moralske regler som likner på dem vi ser i politiske partier. Som det å slutte rekkene når en beslutning er fattet, eksklusjon, stigmatisering av dem som går i utakt og selvsensur. Dette går utover søken etter sannhet og kunnskap.

Et tegn på at CICERO har beveget seg mot en politisk organisasjon er begrunnelsen for å ansette Kristin Halvorsen som direktør. Hun har en lang politisk erfaring som partileder, stortingsrepresentant og som statsråd. Ifølge daværende styreleder ønsket styret en direktør som kunne «skape engasjement rundt instituttets samfunnsoppdrag ... og siden Halvorsen (har) et *troverdig* engasjement i miljø- og klimaspørsmål» ble hun ansatt (Dagbladet, 28 mars 2014, min kursiv).

Ønsket om troverdig grønt engasjement er forståelig i en organisasjon som har som formål å bidra til å føre samfunnet i en grønn retning. Men det virker fremmed i en akademisk organisasjon med mål om å søke sannhet og kunnskap.

Hva er et troverdig engasjement? Hva er et ikke-troverdig engasjement? Er det et «troverdig» engasjement og argumenter og konkludere med at den norske subsidiepolitikk av elektriske biler og vindkraftmøller er en god klimapolitikk? Hvis ja, er det «ikke troverdig» å argumentere og konkludere med den beste klimapolitikken er å avskaffe slike subsidier? Konsekvensen av å trekke inn troverdighet eller mangel på troverdighet inn i klimaforskningen er at det i praksis kommer til

å innskrenke ytringsrommet og dermed søken etter sannhet og kunnskap (for mer utfyllende argumentasjon se Tjøtta, 2020, sidene 9 -11).

Politisering av akademia kan også skje i forskermiljø med lite mangfold i politiske synspunkter. I forskningsfelt med lite politisk mangfold vil forskere lettere samle seg om det som bekrefter deres felles forståelse og ignorere spørsmål og forskning som ikke støtter opp om den felles forståelsen (Lukianoff og Haidt 2018; side 108-114). Manglende mangfold i politiske holdninger kan føre til at motargumenter som skjerper egne argumentasjon ikke kommer frem.

I en forskerorganisasjon som CICERO med en grønn politisk agenda, kan det bli slik at det bare er forskere med det «rette» grønne engasjementet som ansettes. Forskere med «feil» engasjement eller som ikke ser klimaproblemet som noe stort problem, vil trolig verken søke eller bli ansatt. Resultatet blir lite mangfold i grunnleggende holdninger som er nødvendig for produktiv sannhetssøkende forskning.

Aaheim mener at det er bra at forskere fra flere fag samles om å arbeide med den samme problemstilling. Jeg er enig i at en flerfaglig tilnærming kan bidra til at forskere forstår hverandre bedre og derfor opplyse det hele. Men en flerfaglig tilnærming i et forskningsinstitutt med en politisk agenda kan bidra til å kamuflere det hele gjennom en ytterlig begrensing i søken etter sannhet og kunnskap. Dette fordi variasjon i ulike fagkulturer bidrar til at kulturen knyttet til den felles politiske agendaen blir den samlende.

Internasjonal klimaforskning er blitt politisert. Klimapanelet er politisk; målet er å søke enighet og konsensus. I et politisk parti kan enighet være en effektiv måte å oppnå sine politiske mål. Noenlunde felles ideer er i utgangspunktet for medlemmene til å samles i ett parti. Men den type konsensus er uvanlig i et akademia som har sannhet og kunnskap som mål. Tvert imot der dyrkes og kultiveres uenighet.

ARBEIDSDELING OG SPESIALISERING

Aaheim leser mitt opprinnelig innlegg som at jeg vil legge ned sentra som CICERO. Jeg vurderte ikke det.

Jeg argumenter for å skifte dress fra den akademiske til den grønne. Med andre ord for en arbeidsdeling og spesialisering i markedet for ideer. Universiteters mål bør være å søke sannhet og kunnskap. Forskningsorganisasjoner som CICERO med en politisk agenda bør plasseres i den politiske sfære. En slik arbeidsdeling og spesialisering fremmer produktiviteten i samfunnet, Smith (1776).

Adam Smith argumenterte også for at arbeidsdeling og spesialisering vil fungere som en «sjekk og balanse» mekanisme (Griswold 1999, side 304-305). Ifølge Smith har eksperter en naturlig tendens til å overvurdere sine egne evner og overse kompleksiteten i samfunnet; eksperter besitter en «høyeste grad av arroganse» og «har uten tvil i egne øyne en kolossal overlegen vurderingsevne» som medborgerne plikter å underkaste seg (Smith 1759, IV.ii.2.17-18, side 233-234). Arbeidsdelingen, spesialisering og konkurranse i markeder for ideer bidrar til å bringe disse tendensene ned på et nivå som medborgerne «kan gå med på». En arbeidsdeling mellom politisk klimaforskning og sannhetsdrevet klimaforskning vil derfor gjøre markedene for ideer mer transparente og mer velfungerende.

REFERANSER

Griswold jr., C. L. (1999). *Adam Smith and the Virtues of Enlightenment*. Cambridge University Press, New York, USA.

Lukianoff, G. og J. Haidt (2018). *The Coddling of the American Mind. How Good Intentions and Bad Ideas Are Setting Up a Generation of Failure*. Penguin Random House, UK.

Smith, A. (1759/1976). *The Theory of Moral Sentiments*. The Glasgow Edition, Liberty Fund, Indiana, USA.

Smith, A. (1776/1976). *An Inquiry into the Nature and Causes of Wealth of Nations*. The Glasgow Edition, Liberty Fund, Indiana, USA.

Tjøtta, S. (2020). Nei til politisering av norske universiteter. Aktuell kommentar. *Samfunnsøkonomen*, 134 (3).

Institutt for økonomi
Universitetet i Bergen
Postboks 7800
5020 Bergen
Besøksadresse: Fosswinckels gate 14
post@econ.uib.no
www.uib.no/econ/